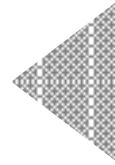


سرمایه اجتماعی و یادگیری دانش آموز؛ یافته‌های تجربی از مدارس ابتدایی آمریکای لاتین^۱



جون. بی. اندرسون^۲

ترجمه: محمد لعل علیزاده^۳ و اعظم مقدس^۴

(تاریخ دریافت ۸۷/۳/۲۷ - تاریخ تصویب ۸۷/۵/۱۲)

چکیده

این مقاله با استفاده از داده‌های گردآمده از کلاس‌های چهارم مدارس عمومی چهار شهر آمریکای لاتین، تحلیلی تجربی از رابطه میان سرمایه اجتماعی و فراگیری دانش آموز در ریاضی و زبان و امکان پیشرفت ارائه می‌کند. نتایج تحقیق نشان می‌دهند که سرمایه اجتماعی میان معلمان در مدرسه، بین معلمان و دانش‌آموزان و میان دانش‌آموزان در یک کلاس، سهم قابل توجهی در تحقق یادگیری و احتمال ارتقاء و پیشرفت دارد؛ به علاوه سرمایه اجتماعی بین دانش‌آموزان دست کم به اندازه سرمایه اجتماعی معلم حائز اهمیت است. کودکان از یکدیگر می‌آموزند و شبکه‌هایی که وقوع چنین امری را ممکن می‌سازند، می‌توانند بسیار مهم باشند. فشار معمول امروزی بر معلمان برای دستیابی به نتیجه در نمرات ریاضی و قرائت، معلمان را به سمت «آموزش برای آزمایش» و تعلیم برای امتحان سوق داده است. جالب این جاست که بر

۱- منبع:

Anderson, Joan. B(2008), Social capital and student learning: Empirical results from Latin American primary schools, *Economics of Education Review*, N.27, pp.439-449.

۲ - مدرسه مدیریت تجاری، دانشگاه سانتیاگو، joana@sandiego.edu

۳- دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس، Alizadeh_lal@yahoo.com

۴ - کارشناسی ارشد علوم سیاسی و مدرس دانشگاه پیام نور، A_moghadass@yahoo.com

اساس نتایج این پژوهش، صرف زمان برای ایجاد سرمایه اجتماعی در محیط کلاس با نمرات بالاتر آزمون‌های ریاضی و زبان همراه بوده است.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، کارآمدی آموزشی، اقتصاد آموزشی، سرمایه انسانی، آمریکای لاتین

۱- مقدمه

اقتصاددانان، کالای سرمایه‌ای را کالایی تعریف می‌کنند که ارزش خود را از تولید کالاهای دیگر می‌گیرد. سرمایه اجتماعی به سرمایه‌گذاری در روابط، پیوندهای فعال و یا شبکه‌های اجتماعی اشاره دارد که به توان تولیدی افزایش یافته می‌انجامد. در حالی که سرمایه مادی و فیزیکی به اشیاء عینی و مادی و سرمایه انسانی در مقایسه با دارایی‌های افراد، اشاره دارد. سرمایه اجتماعی مشتمل بر ساز و کارهایی است که دانش و معلومات می‌تواند از طریق آن از فردی به فرد دیگر منتقل شود. سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از موهبت‌ها و امتیازات اجتماعی نظیر ارزش‌ها و هنجارهای مشترک، اعتماد، صداقت، درک متقابل، تساهل، همکاری، مشارکت و رابطه متقابل را شامل می‌شود که افراد را قادر می‌سازد با یکدیگر کار کنند. جایی که افراد اعتماد می‌کنند و مورد اعتماد بوده و در جوامع خود، فعالانه با دیگران به تعامل می‌پردازند، هزینه‌های کسب و کار و تجارت، معاملات و فعالیت‌های اجتماعی کمتر است و انتقال دانش و آگاهی از فردی به دیگری تسهیل می‌گردد. سرمایه اجتماعی به مثابه یک WD^{1-40} جامعه‌شناسانه برای اشاعه و پخش اطلاعات عمل می‌کند (پاتنام، ۲۰۰۰: ۲۳). سرمایه اجتماعی، سرمایه و موهبتی نامحسوس دانسته می‌شود که بیش از افراد به جوامع تعلق دارد. سطح آن تابعی است از چگونگی روابط، گرایش‌ها و نظم میان دسته‌های فردی که یک گروه را تشکیل می‌دهند. چنانچه سرمایه اجتماعی پایین باشد، گستره‌ای که می‌توان در آن به بسیج سرمایه انسانی

۱ - واژه‌ای است برای نشان دادن جابجایی آب و مایعات (Water Displacement)؛ علامت تجاری برای مایعات نافذ و رسوخ‌کننده؛ نام شرکتی در سانتیاگو که تولیدکننده انواع افشان‌ها [افشانک، اسپری] است (مترجم، منبع: ویکی‌پدیا).

دست زد، محدود می‌شود (هارگریوز^۱، ۲۰۰۱). خیانت نسبت به اعتماد و اطمینان، سرمایه اجتماعی را تضعیف و یا نابود می‌کند.

در آغاز، آثار مربوط به سرمایه اجتماعی و نقش آن در آموزش، در دهه ۱۹۸۰ پدیدار شدند (از جمله بوردیو^۲، ۱۹۸۹؛ کاربونارو^۳، ۱۹۹۸؛ گلمن^۴، ۱۹۸۸؛ هو سوی چو و ویلمز^۵، ۱۹۹۶؛ هرووات، وینینگر و لارگیو^۶، ۲۰۰۳؛ پاتنام^۷، ۲۰۰۰).

القای مفاهیم احترام، قابلیت اعتماد، صداقت و همدلی به درون روابط گروهی به همراه مهارت‌های حل مسأله و پایان دادن به منازعه و کشمکش، آموختن سپاسگذاری و تعارف، همچنین اظهار نگرانی‌ها، بدگمانی‌ها و خشم، همگی بخشی از تکوین و گسترش سرمایه اجتماعی بین کودکان در کلاس به شمار می‌آیند. برای مثال، برخی از مطالعات نشان داده‌اند که آثار سرمایه اجتماعی رو به رشد در کلاس، کاربرد روش‌ها و فنون آموزش همکاری نظیر «ساختارهای کاگان»^۸ (کاگان^۹، ۱۹۹۰-۱۹۸۹) و جامعه آموزش قبایل^۹ (گیبز^{۱۰}، ۱۹۹۵)، با آموزش و یادگیری مرتبط هستند.

هدف این مقاله گسترش دامنه آثار موجود، با تمرکز بر سرمایه اجتماعی درون کلاس در آمریکای لاتین است. مقاله با استفاده از داده‌ها و اطلاعات مربوط به کودکان پایه چهارم در چهار شهر بزرگ آمریکای لاتین، بوینس آیرس آرژانتین؛ بلو هوریزونتی برزیل؛ سانتیاگو شیلی و لئون مکزیک، از طریق برآورد آماری نتایج سرمایه اجتماعی بر کسب آموزش و امکان پیشرفت کلاسی، این مدعا را که سرمایه اجتماعی بیشتر با یادگیری بیشتر همراه است، به طور

۱- Hargreaves

۲- Bourdieu

۳- Carbonaro

۴- Coleman

۵- Ho Sui-Chu & Willms

۶- Horvat, Weininger, & Largeau

۷- Kagan Structures

۸- Kagan

۹- Tribes Learning Community

۱۰- Gibbs

تجربی به آزمون می گذارد.

۲- روش شناسی

پژوهش حاضر با روش تجربی به سه سؤال تحقیقی زیر می پردازد:

(۱) آیا سطح سرمایه اجتماعی در کلاس در متن مدارس آمریکای لاتین، جایی که (در مقایسه با ساخت گرایان) مواضع و نظرات سنتی تر در فنون و روش های آموزشی غالب هستند، در یادگیری دانش آموز اهمیت دارد؟

(۲) سرمایه اجتماعی میان دانش آموزان و هم کلاسی های آنها، نسبت به سرمایه اجتماعی میان دانش آموزان و معلم، چه اندازه برای یادگیری فزاینده مهم است؟

(۳) آیا سرمایه اجتماعی در کلاس های فقیر و غیر فقیر تأثیر یکسانی دارد و یا تفاوتی در چگونگی تأثیرگذاری سرمایه اجتماعی در یادگیری میان آنها وجود دارد؟

به منظور پاسخ گویی به این پرسش ها، نیروهای اجتماعی بنیادی و اساسی (سرمایه اجتماعی)، با استفاده از متغیرهای جایگزین مورد ارزیابی قرار می گیرند. گروتی ارت^۱ و وان باستیلیر^۲ (۲۰۰۱) در بازبینی شان از تحقیقات سرمایه اجتماعی بانک جهانی، نتیجه می گیرند که استفاده از متغیرهای جایگزین برای اندازه گیری سرمایه اجتماعی، از اعتبار و ارزش کار نمی کاهد، به خصوص با توجه به آن که کار تجربی چندانی درباره سرمایه اجتماعی در بستر کلاسی انجام نشده است. چالش حاضر، تداوم آزمایش ملاک ها و معیارهای جایگزین در تألیفات تجربی به منظور ساختن وضعیت و شرایطی برای کاربردی کردن آنهاست. متغیرهای جانشین سرمایه اجتماعی در تحقیق من در صدد بررسی و ارزیابی آثار جریان های سرمایه اجتماعی بین معلمان و دانش آموزان، میان هم کلاسی ها و بین معلمان و والدین، مدیر مدرسه و معلمان و میان معلمان و مدرسه، بر یادگیری کودک هستند.

۱ - Grootaert

۲- Bastelaer

۱-۲-۲-۵۵۵ها

برآوردهای تجربی نتایج سرمایه اجتماعی بین شهرها در فراگیری زبان و ریاضی و احتمال پیشرفت، مبتنی بر داده‌هایی هستند که در سال ۱۹۹۹ با استفاده از روش‌های نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده، جمع‌آوری شده بودند. داده‌ها تقریباً ۲۰ دانش‌آموز پایه چهارم در هر کلاس، یک کلاس از هر مدرسه، در ۹۶ مدرسه، [یعنی] ۲۴ مدرسه در هر یک از چهار شهر آمریکای لاتین و در مجموع نمونه‌ای با ۲۰۴۸ دانش‌آموز را در برمی‌گیرد. اطلاعات این پژوهش به عنوان بخشی از طرح بزرگ‌تری که گروه‌های مطالعاتی چهار مؤسسه معروف آمریکای لاتین در آن شرکت داشتند، جمع‌آوری شده است.^۱ چهار پرسشنامه برای (۱) والدین ۲۰۴۸ کودک؛ (۲) معلمان این کودکان؛ (۳) مدیران و گردانندگان مدارس و (۴) مشاهدات پژوهشگر از ۹۶ کلاس، طراحی و توزیع شد.^۲

برای پرداختن به این سؤال که آیا سرمایه اجتماعی در مناطق فقیر با زمانی که در مناطق غیر فقیر به کار می‌رود تأثیر یکسانی خواهد داشت [یا خیر]، نمونه‌گیری با نیمی از نمونه‌های استخراجی از مناطق فقیر و نیمی از نمونه‌های مناطق غیر فقیر طبقه‌بندی گردید. در سه کشور آرژانتین، برزیل و شیلی، شاخص‌های توسعه انسانی (به تبعیت از روش شناسی سازمان ملل) براساس اطلاعات سرشماری ده ساله، سطوح منطقه‌ای (مناطق آماری) را به وجود آوردند. این شاخص در سطوح محلی مکزیکو محاسبه نشده است اما شاخص‌های مناطق سرشماری (AGEB^۳) در دسترس هستند. برای مکزیک فهرستی ابداع شد که متغیرهای مسکن، درآمد و موفقیت آموزشی را به منظور تشکیل شاخص و تقسیم ۱۷۹ منطقه سرشماری در لئون، با هم ترکیب

۱- سرپرستان گروه‌ها و مؤسسات عبارتند از:

Guilermína, Tiramonti, director, FLACSO, Buenos Aires; Dra. Ligia de Oliveira Barosa Fundacao Joao Pinheiro, Minas Gerais and Universidade Federal do Rio de Janeiro Brazil; Marcela LaTorre, CIDE, Santiago; and raquel Ahuja Sanchez, Universidad Iberoamericana, Mexico, DF, as well as two US co-directors Dr. Laura Randall, City University of New York and myself, University of San Diego.

۲ - جزئیات بیشتر در مورد مجموعه داده‌های مربوط به چهار حوزه آموزشی در (اندرسون، ۲۰۰۵) قابل مشاهده است.

۳ - Area Geo Esadistica Basica

می کند.

۲-۲- متغیرها

نمرات اکتسابی زبان و ریاضی و احتمال ارتقا و پیشرفت، متغیرهای وابسته هستند؛ خواه کودک در پایان سال به پایه پنجم راه یابد یا خیر. نمرات زبان و ریاضی با اجرای آزمون‌های ریاضی و زبان پیشرفته یونسکو برای هر یک از ۲۰۴۸ کودک جامعه آماری به دست آمده‌اند (یونسکو/ اورلاک^۱، ۱۹۹۴). این آزمون، مشابه آنچه در پژوهش یونسکو/ اورلاک مورد استفاده قرار گرفته است، برای مقایسه سراسری نتایج، طراحی شده بود. آزمون‌ها یک ماه پس از پایان سال تحصیلی برگزار شدند. از آنجایی که مکزیکو با قرار داشتن در شمال خط استوا، تقویم آموزشی و تحصیلی متفاوتی نسبت به سه سیستم تحصیلی دیگر دارد، امتحانات یونسکو در لئون مکزیکو در ماه می ۱۹۹۹ و در سه شهر دیگر، در ماه نوامبر برگزار شدند. به منظور قابل مقایسه ساختن نمرات زبان و ریاضی، نمرات خام به صورت نمرات استاندارد (نمرات T) با میانگین ۵۰ و انحراف معیار ۱۰، در آمدند.

با توجه به این که خود سرمايه اجتماعي که دربرگیرنده چیزهایی مثل اعتماد به نفس، رابطه‌ها، شبکه‌ها و عمل متقابل است، نامحسوس و غیر ملموس می‌باشد، لازم است متغیرهای جایگزین ملموسی متناظر با عناصر و اجزاء سرمايه اجتماعي به کار گرفته شوند. به عنوان مثال پاتنام برای ارزیابی جهت‌ها و تمایلات در سرمايه اجتماعي جامعه ایالات متحده، از شاخص‌هایی چون کمک به امور خیریه، مشارکت در برنامه‌های اجتماعی و داوطلب شدن، به عنوان متغیرهای نشان‌دهنده تمایل و آمادگی برای کمک به دیگران (وجود عمل متقابل)، استفاده کرد؛ میزان جرم و قانون‌شکنی به عنوان ملاکی بالقوه برای صداقت و قابلیت اعتماد؛ و حضور در کلیسا، خواندن روزنامه، رهبری سازمان‌های محلی و حضور در جلسات باشگاهی، برای سنجش التزام و مشارکت مدنی، به کار گرفته شد. مطالعه حاضر به گونه‌ای مشابه، شماری از متغیرهای غیر مستقیم جایگزین را که تصور می‌شود نمایانگر میزان سرمايه اجتماعي بین معلم و دانش‌آموزان، دیگر معلمان، مدیر و اولیاء، همچنین میان کودکان در کلاس هستند، مورد استفاده قرار می‌دهد. متغیرهای مورد استفاده به عنوان شاخص‌های سرمايه اجتماعي بین معلم و دیگر کنشگران یعنی:

مدیر مدرسه، دیگر معلمان، والدین و کودکان؛ با تعریف، کدگذاری، میانگین‌ها، مقادیر کمینه و بیشینه و انحراف معیار، در جدول شماره (۱) نشان داده شده‌اند. متغیرهای جایگزین سرمایه اجتماعی برای شبکه‌های معلم-معلم و معلم-مدیر عبارتند از تبادل نظر با مدیر و مشورت با معلمان و تعداد ساعاتی که معلم در هفته درباره دانش‌آموزان، به ترتیب به بحث و گفت‌وگو با مدیر و دیگر معلمان اختصاص می‌دهد. طبق گفته معلمی (والنزوالا، ۱۹۹۰: ۱۰۰)، معلمان نیازمند صحبت و گفت‌وگو با دیگر معلمان، تبادل نظرات و اطلاعات و احساس حمایت هستند. قدرت و دوام ارتباط با والدین با تماس‌های معلم/ولی و نسبت والدینی که به دلایلی غیر از مشکلات تحصیلی یا انضباطی مخاطب تماس معلم بوده یا هستند، مورد ارزیابی قرار گرفت. این متغیر از جمع‌آوری پاسخ‌های نظرخواهی همه والدین کودکان یک کلاس، شکل گرفته بود. متغیرهای مشابهی در مطالعات هو سوی چو و ویلمز (۱۹۹۶) و کاربونارو (۱۹۹۸)، مورد استفاده قرار گرفته بودند.

دیگر متغیرهای فهرست شده در جدول شماره (۱) همگی نشانه‌های تحرک سرمایه اجتماعی بین معلم و دانش‌آموزان هستند: جنسیت معلم، زن بودن معلم، میانگین کلاسی، ارزیابی معلم از توانایی هر کودک، قابلیت برآورد شده، باز نمود احساس کلی معلم نسبت به کلاس و انتظارش از آن و میانگین کلاسی احساس کودکان نسبت به معلم و دوست داشتن معلم که از پرسشنامه والدین استخراج می‌شود. ارزیابی معلم از دانش‌آموزان و احساس دانش‌آموزان نسبت به معلم متقابلاً تقویت کننده است و سطح اعتماد بین آن‌ها را بالا برده و التزام آن‌ها را به یادگیری افزایش می‌دهد. بررسی والنزوالا (۱۹۹۹) بر اهمیت احترام و اعتماد دوجانبه بین دانش‌آموز و معلم در تحقق یادگیری تأکید می‌کند.

جدول شماره (۱) - متغیرهای سرمایه اجتماعی - معلم

نمونه غیر فقیر		نمونه فقیر			نمونه کل			
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	میانگین	
۰,۹۶	۰,۷۶	۱,۱۸	۰,۷۴	۱,۰۷	۰,۰۰	۵,۰۰	۰,۷۵	تبادل نظر با مدیر
۰,۴۹	۱,۷۳	۰,۵۰	۱,۷۹	۰,۵۰	۰,۰۰	۲,۰۰	۱,۷۶	تغییر برنامه آموزشی
۱,۴۱	۱,۶۱	۳,۱۴	۱,۷۹	۲,۴۴	۰,۰۰	۲۰,۰۰	۱,۷۰	تبادل نظر با معلمان
۰,۶۹	۱,۴۵	۰,۶۳	۱,۳۷	۰,۶۶	۰,۰۰	۲,۷۷	۱,۴۱	تماس های معلم/والدین
۰,۲۴	۰,۹۴	۰,۴۱	۰,۷۹	۰,۳۴	۰,۰۰	۱,۰۰	۰,۸۶	زن بودن معلم ^۱
۰,۶۰	۳,۳۲	۰,۴۴	۳,۴۳	۰,۵۳	۱,۶۲	۴,۵۸	۳,۳۷	قابلیت برآورد شده
۰,۱۳	۱,۷۷	۰,۱۷	۱,۷۴	۰,۱۵	۱,۲۴	۲,۰۰	۱,۷۶	دوست داشتن معلم
۰,۴۹	۱,۶۳	۰,۵۴	۱,۵۸	۰,۵۱	۰,۰۰	۲,۰۰	۱,۶۰	گفت و گوی دانش آموزی
۰,۷۷	۱,۵۴	۰,۸۵	۱,۴۲	۰,۸۱	۰,۰۰	۲,۰۰	۱,۴۸	کار در معرض نمایش
۰,۹۰	۳,۲۹	۰,۹۹	۳,۲۳	۰,۹۴	۱,۰۰	۴,۰۰	۳,۲۶	علاقه و توجه
۱,۵۷	۲,۵۰	۱,۴۲	۲,۲۳	۱,۵۰	۰,۰۰	۶,۰۰	۲,۳۷	تعداد پرسش ها
۰,۵۷	۱,۶۳	۰,۴۸	۱,۷۵	۰,۵۳	۰,۰۰	۲,۰۰	۱,۶۹	ظرفیت پذیرش معلم
۰,۹۷	۱,۵۴	۰,۹۰	۱,۶۹	۰,۹۳	۰,۰۰	۳,۰۰	۱,۶۱	تحسین و تشویق

۱ - میانگین ها به طور قابل توجهی در سطحی ۵ درصدی بین نمونه فقیر و غیر فقیر متفاوت هستند.

متغیرهای مورد بررسی	پرسش‌ها	کدگذاری
تبادل نظر با مدیر	میزان زمان گفت و گوی کودکان با مدیر	تعداد ساعت‌ها
تغییر برنامه آموزشی	معلم قادر به تغییر روال ارائه درس می‌باشد	خیر=۰، بلی=۱؛ بلی و انجام شده=۲
تبادل نظر با معلمان	میزان زمان گفت و گوی کودکان با معلمان	تعداد ساعت‌ها
تماس‌های معلم/والدین	میانگین تعداد مکالمات والدین و معلم	تعداد تماس‌های بی‌ارتباط با مشکلات
زن بودن معلم	جنسیت معلم	مرد=۰، زن=۱
قابلیت برآورد شده	میانگین برداشت معلم از توانایی کودک در کلاس	برداشت سطح پایین=۱، بالاترین=۵
دوست داشتن معلم	میانگین میزان علاقه کودک به مدرسه	اصلاً=۰، اندک=۱، بسیار=۲
بحث و گفت و گوی دانش آموزی	میزان زمان کلاسی بحث با دانش آموزان	تعداد ساعات در هر هفته
آثار به نمایش درآمده	مطالب به نمایش درآمده بر دیوار کلاس	هیچ چیز بر دیوار نیست=۰ اطلاعات، دیگر چیزها=۱ وسایل کلاس و آثار دانش آموزان=۲
علاقه و توجه	دانش آموزان در طول درس، علاقه‌مند به نظر می‌آیند	بدون توجهند و بسیار صحبت می‌کنند=۱ بدون توجه اما ساکت هستند=۲ عمدتاً علاقه‌مند اما ساکت هستند=۳ علاقه‌مند بوده، با دانش آموزان [در مورد درس] صحبت می‌کنند=۴
تعداد پرسش‌ها	سؤال‌های دانش آموزان برای روشن شدن ابهام	بدون سؤال=۰، تا سؤال بسیار=۶
پذیرش معلم	پذیرندگی معلم در قبال سؤالات دانش آموز	اصلاً=۰، اندک=۱، بسیار=۲
تحسین و تشویق	تشویق دانش آموزان از سوی معلم در درس ریاضی	هرگز=۰، به ندرت=۱، غالباً=۲

بنا به گزارش معلم، زمانی که معلمی از گفت و گو و بحث دانش آموزی بیشتری استفاده می کند، مشارکت در کلاس افزایش می یابد و همان گونه که پژوهشگران در بازدید از کلاس مشاهده کرده اند، فعالیت دانش آموزی بیشتری به چشم خواهد خورد. (کار به نمایش گذاشته شده).
معلمان با گوش سپردن به دانش آموزان و به نمایش گذاردن آثار آن ها، نقد/ تأیید خود را نسبت به کودکان نشان می دهند. چهار متغیر باقیمانده از مشاهدات پژوهشگر از کلاس نشان دهنده درجه ای هستند که دانش آموزان در آن احساس مشارکت، ارتباط و احترام از سوی معلم می نمایند، به نظر می رسد آن ها (پژوهشگران) میزانی از ذهنیت را در کدگذاری خود وارد کرده اند.

این متغیرها عبارتند از:

- (۱) سطح علاقه و توجهی که دانش آموزان در خلال یک درس نشان دادند؛
- (۲) تعداد سؤالاتی که دانش آموزان در طول درس برای روشن شدن درس و یا به آن جهت که متوجه آن نمی شوند می پرسند، تعداد سؤال ها و
- (۳) پاسخ معلم به سؤالات دانش آموز، پذیرندگی معلم.

میزان تحسین و تشویقی که نسبت به دانش آموز صورت می گیرد، چنانچه بجا و عادلانه باشد، می تواند به افزایش اطمینان و اعتماد به نفس دانش آموز بیانجامد. با این حال چنانچه تشویق صورت گرفته درست و بجا نباشد، می تواند سرمایه اجتماعی را تضعیف کرده و تحلیل ببرد. از آن جایی که سرمایه اجتماعی وابسته و متکی به اعتماد است، عدم صداقت یا فقدان اعتبار و درستی، میزان سرمایه اجتماعی را کاهش می دهد.

جدول شماره (۲) - متغیرهای سرمایه اجتماعی - بین هم کلاسی‌ها

نمونه غیر فقیر		نمونه فقیر			نمونه کل			
انحراف معیار	متوسط	انحراف معیار	متوسط	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	متوسط	
۲,۳۲	۱,۰۱	۱,۵۷	-۰,۹۵	۲,۲۱	۳,۹۵	۸,۳۶	۰,۰۳	میانگین وضعیت اقتصادی اجتماعی ^۱
۲,۷۷	۸,۵۶	۱,۵۴	۶,۹۰	۲,۳۸	۳,۶۳	۱۳,۷	۷,۷۳	تحصیلات خانواده ^۲
۰,۱۶	۰,۷۶	۰,۱۱	۰,۸۱	۰,۱۴	۰,۴۰	۱,۰۰	۰,۷۸	درصد دارای هر دو والد ^۳
۰,۲۱	۳,۵۹	۰,۲۵	۳,۵۴	۰,۲۳	۲,۹۶	۴,۰۰	۳,۵۶	گرایش به مدرسه
۰,۵۰	۱,۵۴	۰,۴۸	۱,۶۷	۰,۴۹	۱,۰۰	۲,۰۰	۱,۶۰	فعالیت گروهی
۰,۴۹	۲,۳۸	۰,۴۷	۲,۲۳	۰,۴۸	۱,۰۰	۳,۰۰	۲,۳۰	چیدمان گروه بندی شده وسایل

۱ - میانگین‌ها به شکل قابل توجهی در سطحی ۵ درصدی در نمونه‌های فقیر و غیر فقیر متفاوت هستند.

۲ - میانگین‌ها به شکل قابل توجهی در سطحی ۵ درصدی در نمونه‌های فقیر و غیر فقیر متفاوت هستند.

۳ - میانگین‌ها به شکل قابل توجهی در سطحی ۵ درصدی در نمونه‌های فقیر و غیر فقیر متفاوت هستند.

متغيرهاي مورد بررسي	پرسش ها	كدگذاري
ميانگين وضعيت اقتصادي اجتماعي	ميانگين كلاسي سطح اقتصادي اجتماعي هم كلاسي ها	استاندارد شده، متوسط = ۰
تحصيلات خانواده	ميانگين كلاسي تحصيلات خانواده هاي هم كلاسي ها	سال هاي تحصيلات
درصد دو والدي	هم كلاس هايي با پدر و مادر در خانه	درصد
گرايش به مدرسه	متوسط كلاسي كودكان دوستدار مدرسه وانجام دهنده تكاليف	تنفر از مدرسه و همواره بدون تكليف = ۰ علاقه زياد به مدرسه و هميشه با تكليف = ۴
فعاليت گروهي	ميزاني از زمان كلاس كه دانش آموزان به فعاليت در گروه مي پردازند	هرگز = ۱، گاهي = ۲، اغلب = ۳
چيدمان گروه بندي شده وسايل	آرايش و ترتيب اثاثيه	ستوني = ۱، رديفي = ۲، گروهي = ۳

يادگيري دانش آموز در كلاس نه تنها ناشي از معلم بلكه برآمده از ديگر دانش آموزان كلاس نيز مي باشد؛ جدول شماره (۲) شاخص هاي سرمايه اجتماعي بين دانش آموزان را كه انتظار مي رود از طريق جريان اطلاعات و حمايت دو طرفه، يادگيري را تسهيل نمايند، نشان مي دهد. سه متغير اول مربوط به خانواده هاي كودكان كلاس هستند: ميانگين سطح اقتصادي اجتماعي (SES)^۱، ميانگين سطح تحصيلي خانواده، تحصيلات خانواده و نسبت خانواده هايي با هر دو والد در خانه، درصد دو والدي ها [هم پدر و هم مادر]. فرض ما اين است كه كودكان ساكن در خانواده هايي با سطح اقتصادي بالاتر و يا تحصيلات بيشتري، قادر به بهبود و گسترش سطوح بالاتري از سرمايه

۱ - Socioeconomic Status، متغير وضعيت اقتصادي اجتماعي شاخصي است استاندارد و متعارف، مركب از نسبت عكس درآمد هزینه شده برای خوراک، اتاق برای افراد بزرگسال، کیفیت منزل (بر اساس نوع کف پوش، آب سرد و گرم داشتن)، وضع مالکیت منزل، متوسط سال های تحصيلات اعضای بزرگسال خانواده و تعداد کتاب های موجود در خانه.

اجتماعی به شکل شبکه‌ها، به خصوص شبکه‌های اطلاعات و آگاهی، هستند که ظرفیت و قابلیت یادگیری را افزایش می‌دهد. تصور می‌شود کودکی با نگرش مثبت‌تر به مدرسه، طرز تلقی از مدرسه، نه تنها در قبال معلم بلکه نسبت به دیگر کودکان کلاس نیز با سطوح بالاتری از سرمایه اجتماعی همراهی می‌شود. دو متغیر آخر، کار گروهی و چیدمان گروه‌بندی شده وسایل، مربوط به سازمان کلاس است که یگانگی، مشارکت و تسهیلات تعامل و ایجاد شبکه‌های مرتبط با یادگیری میان هم کلاسی‌ها را افزایش می‌دهد. از آنجایی که سبک‌های آموزشی سنتی همچنان در کلاس‌های آمریکای لاتین غالب و مسلط هستند، روی هم رفته میزان آموزش گروهی در نمونه بسیار پایین است، کمی بیش از یک ساعت و نیم در هفته و چیش ردیفی صندلی‌ها در بسیاری از کلاس‌ها [مربوط به متغیر چیدمان گروه‌بندی شده وسایل].

۲-۳- شیوه ارزیابی

ارزیابی تجربی نتایج مؤلفه‌های کلاسی و مرتبط با معلم بر تحقق یادگیری کودک، مشتمل بر کاربرد داده‌ها در دو سطح است؛ اولین سطح، داده‌های مربوط به کودکان به طور منفرد است که در مورد هر کودک متفاوت می‌باشد و سطح دوم متغیرهای کلاس هستند که برای هر کودک در کلاس یکسان است. ساختار سلسله مراتبی داده‌ها، مستلزم مدل‌سازی چند سطحی به منظور اجتناب از جهت‌گیری نزولی در خطاهای معمول است. ارزیابی‌ها در این پژوهش از یک الگوی خطی سلسله مراتبی دو مرحله‌ای «محورها و ضرایب به عنوان برون داد» به دست آمده اند (بریک و رودنباش، ۱۹۹۲).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول شماره (۳) - سرمایه اجتماعی در کلاس: رگرسیون‌های به کار گیرنده نمونه کل

متغیرها		معادله ۱، زبان		معادله ۲، ریاضی		معادله ۳، پیشرفت	
		t	bi	t	bi	t	bi
معادله عرض از مبدا، B0							
عرض از مبدا (Intercept)							
		۲۱,۴۲۶	۳,۶۷۲	۱۳,۲۹۸	۱,۹۳۴	-۳,۰۱۴	-۳,۹۵۱
متغیرهای معلم							
تبادل نظر با مدیر		۰,۸۸۶	۲,۶۴۵				
زن بودن معلم		۲,۹۷۸	۲,۴۹۶			-۱,۶۴۶	-۰,۳۰۱
قابلیت برآورد شده				۲,۹۹۱	۲,۶۷۱		
دوست داشتن معلم		۷,۵۲۹	۲,۶۰۴	۹,۸۵۰	۳,۱۲۴	۳,۱۷۰	۲,۱۸۳
مباحثه دانش آموزی		۳,۴۲۰	۳,۸۲۹	۱,۵۷۲	۱,۷۲۷		
فعالیت در گروه						۳,۷۲۶	۰,۵۵۸
علاقه و توجه				۰,۸۱۳	۱,۴۸۰		
تعداد پرسش‌ها				۰,۶۹۹	۲,۲۲۴		
تشویق و تحسین				-۱,۹۹۴	-۳,۴۰۶		
متغیرهای دانش آموز							
متوسط شرایط اقتصادی اجتماعی		۱,۳۴۴	۵,۳۲۰	۰,۴۱۴	۱,۷۱۱	۱,۹۴۹	۰,۰۷۰
درصد دو والدی		۷,۰۵۱	۱,۶۵۴			۱۳,۵۷۸	۵,۶۱۶
چینش گروهی وسایل				۲,۴۹۵	۲,۰۲۶		
ضریب توانایی، B1							
عرض از مبدا		۹,۶۴۹	۵,۵۸۰	۸,۰۹۹	۸,۶۲۹	-۰,۶۰۴	-۰,۴۲۸
تبادل نظر با مدیر						۳,۶۵۲	۰,۴۷۶
تبادل نظر با معلمان				-۰,۳۳۷	-۱,۳۷۸		
قابلیت برآورد شده		-۱,۳۹۳	-۲,۶۹۶				
تعداد پرسش‌ها				۰,۳۳۲	۱,۸۷۱		
تشویق و تحسین				-۱,۵۳۰	-۳,۹۳۴		
متوسط شرایط اقتصادی اجتماعی		۰,۲۸۲	۲,۳۳۵				
درصد دو والدی						۴,۴۳۷	۴,۰۴۹
تحصیلات خانواده				-۰,۲۳۹	-۱,۷۸۹		
ضریب تحصیلات و معلومات خانواده، B2							
عرض از مبدا		۱,۵۴۷	۱,۷۵۱	۱,۰۱۰	۱,۱۳۲	-۳,۱۸۸	-۰,۶۸۷
دوست داشتن معلم		-۰,۷۶۰	-۱,۵۳۱	-۰,۸۶۸	-۱,۷۸۸	۲,۱۹۶	۰,۲۶۷

متغیرها		معادله ۱، زبان		معادله ۲، ریاضی		معادله ۳، پیشرفت	
		t	bi	t	bi	t	bi
	قابلیت برآورد شده					۰,۹۱۰	۰,۰۵۹
	پذیرندگی معلم			۳,۱۵۷	۰,۳۷۳		
	ضریب جنسیت، B3						
	عرض از مبدا	-۰,۰۲۷	-۰,۰۱۹				
	تبادل نظر با معلمان	-۲,۴۷۳	-۰,۵۹۳				
	تماس های معلم/ والدین	۲,۹۹۷	۱,۳۲۷				
	اجزاء واریانس						
	واریانس	d.f.	Var	d.f.	Var	d.f.	Var
	معادله عرض از مبدا (Intercept)	۸۲	۱,۸۴۵	۸۵	۱۷,۹۶۶	۷۹	۱۶,۷۶۰
	ضریب توانایی	۸۵	۰,۱۳۶	۸۹	۴,۴۴۵	۸۳	۳,۳۴۴
	ضریب تحصیلات خانوادگی	۸۵	۰,۰۰۶	۹۱	۰,۰۶۴	۸۴	۰,۰۰۶
	ضریب جنسیت					۸۳	۲,۲۸۸
	سطح ۱			۵۳,۸۹۸	۴۳,۶۵۰		
	انحراف			۱۳۲۷۴,۰۷۲	۱۱۹۶۷,۰۰۶		
	احتمال					۱۷۹۸,۶۲۷	
	کاهش واریانس به درصد					٪ ۳۸,۱	

۲-۳-۱. معادله سطح ۱

اولین مرحله معادلات به بررسی و ارزیابی مجموعه ای از پسرقت ها یا پیشرفت و ارتقای نمرات هر کودک به عنوان تابعی از توانایی کودک، وضعیت اقتصادی اجتماعی خانواده (SES) و در مورد زبان، جنسیت، می پردازد. جایگزین مورد استفاده برای توانایی کودک شاخصی است از عملکرد کودک در مدرسه و نظر معلم درباره قابلیت کودک. دومین متغیر، وضعیت اقتصادی اجتماعی خانواده را نشان می دهد، میانگین تحصیلات خانواده برابر است با میانگین سال های تحصیلی تمام اعضای بالای ۱۵ سال خانه.

یک متغیر سطح ۱ اضافی در معادله زبان وجود دارد، جنسیت کودک، که اگر کودک مؤنث باشد برابر با ۱ است. در تحلیل داده های فردی کودک، جنسیت اهمیت زیادی در توضیح تفاوت های عملکرد زبان دارد اما در توضیح فراگیری ریاضی یا امکان پیشرفت فاقد اهمیت است. در اولین مرحله از فرایند ارزیابی، رگرسیون (پسرقت) جداگانه ای برای هر کلاس مورد بررسی قرار گرفت، در کل ۹۶ کلاس هر کدام با حدود ۲۰ کودک. شکل کلی معادله زبان به

این صورت است:

$$Y_{ji} = b_0j + b_1j Ability_{ij} + b_2jSES_{ij} + b_3jGender + e_{ij},$$

$$i = 1-2049, j = 1-96$$

در حالی که i به معنای دانش آموز است، j مدرسه و Y نمره امتحان زبان شخص کودک به عنوان تابعی از قابلیت و توانایی کودک، وضعیت اقتصادی اجتماعی (SES) و جنسیت است. به این ترتیب ۹۶ رگرسیون حاضر (برای هر مدرسه یکی) به وجود آورنده ۹۶ عبارت عرض از مبدا و ۹۶ ضریب برای متغیرهای دامنه (قابلیت، وضعیت اقتصادی اجتماعی و جنسیت) هستند. شکل کلی معادلات ارتقا و پیشرفت و ریاضی، مشابه اما بدون متغیر جنسیت است. در معادله پیشرفت، جایی که ij دو شقی است (گذراندن یا رد شدن)، تغییر شکلی منطقی در ارزیابی مرحله اول به کار می رود.

۲-۳-۲- معادلات سطح ۲

نقاط برخورد و ضریبها، متغیرهای وابسته ارزیابی های مرحله دوم به شمار می آیند. برای معادله زبان، چهار برآورد در مرحله دوم وجود دارد، یکی در جایی که محورها (که عبارتست از متوسط نوسان و تغییر در نمره امتحانی بعد از احتساب قابلیت و توانایی کودک، وضعیت اقتصادی اجتماعی خانواده و جنسیت) به عنوان تابعی از متغیرهای کلاسی سیر قهقرایی (روبه عقب) دارند؛ پس از آن سه معادله دیگر مورد بررسی قرار می گیرند؛ برای هر ضریب یک معادله، ضریب توانایی، ضریب تحصیلات خانواده و SES و ضریب جنسیت. معادلات ریاضی و پیشرفت هر کدام سه معادله در سطح دوم دارند، شکل کلی معادلات سطح دوم به این صورت است:

$$variables) + c_2(\text{vector of } b_i = c_0 + c_1(\text{vector of teacher social capital} \\ \text{child social capital variables}) = u_j,$$

$$i = 0-3$$

در محور مختصات، b_0 نشانگر مقدار میانگین، مثلاً نمره ریاضی، است که به وسیله متغیرهای توانایی کودک و تحصیلات خانواده در معادلات سطح ۱ توضیح داده نمی شود. متغیرهای کلاسی در سطح دوم، تغییرات صعودی و نزولی در متوسط کلاسی را توضیح می دهند (عبارت عرض از مبدا). در معادله ضریب زاویه توانایی، جایی که دامنه b_1 سطح اول به متغیر وابسته

سطح دوم تبدیل می‌شود، ضریب منفی در متغیر کلاسی حاکی از آن است که متغیر، شکاف فراگیری آموزش را میان کودکان با سطوح بالا و پایین توانایی کاهش می‌دهد. ضریب مثبت نشان دهنده تمایل متغیر به کمک به بازیگران سطح بالا، بیش از دسته سطح پایین تر است. توضیحی که در این جا لازم است این که در نتایج رو به عقب آزمایش درباره سرمایه اجتماعی، مشکل احتمالی درون‌زایی وجود دارد. حتی اگر برای کنترل توانایی دانش آموز در معادله سطح (۱) (کوششی صورت گیرد، این احتمال وجود دارد که کودکانی با قابلیت بالاتر در تولید سرمایه اجتماعی مؤثرتر باشند، امری که تفکیک آثار و نتایج سرمایه اجتماعی را از آثار توانایی و قابلیت بر نمرات امتحانی دشوار می‌سازد.

۳- نتایج تجربی

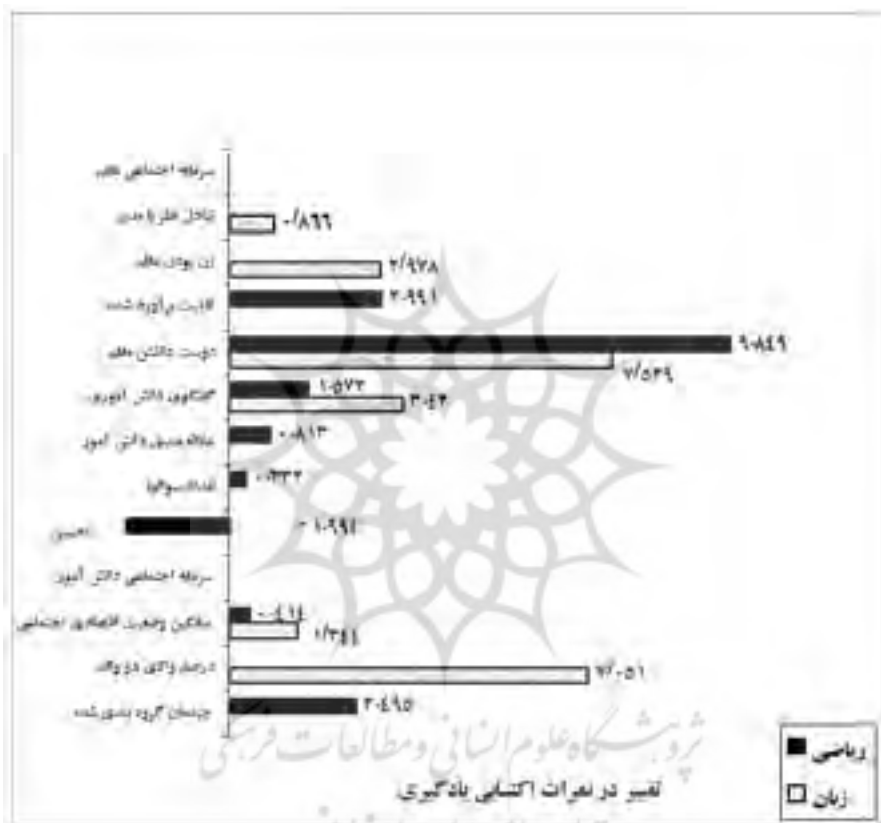
۳-۱- نمونه کل

یک الگوی دو سطحی اولیه بدون متغیرهای مستقل، مدل یک طرفه آنوا^۱ با نتایج تصادفی، به منظور ارزیابی درون گروهی در وهله اول و بین واریانس‌های گروهی در نظر گرفته شده بود (بریک و رودنباش، ۱۹۹۲: ۱۸-۱۷). واریانس مدرسه برای زبان ۶۳,۷۸ و برای ریاضی ۷۰,۱۹ است. این بدان معناست که به طور تقریبی دلیل دوسوم از تغییرات نمرات اکتسابی کودکان متغیرهای فرد و خانواده و یک سوم متغیرهای مدرسه هستند. معادلات (سطح ۲) که در بردارنده متغیرهای سرمایه اجتماعی هستند در جدول شماره ۳ نشان داده شده‌اند. آن‌ها حاکی از این هستند که متغیرهای سرمایه اجتماعی دارای اهمیت بوده و به ترتیب ۵۲ و ۳۷ درصد تغییر در میانگین نمرات زبان و ریاضی دانش آموزان را توضیح می‌دهند؛ متغیرهایی که به دنبال اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی بین معلمان و مدیران، معلمان دیگر، والدین و دانش آموزان و نیز سرمایه اجتماعی بین دانش آموزان هستند. اگر در معادلات سطح دوم تنها متغیرهای سرمایه اجتماعی معلم منظور شوند، افزایش ارزش توضیحی در نمره زبان ۳۱ درصد و در نمره ریاضی ۲۷ درصد خواهد بود.

چنان چه منحصراً متغیرهای منعکس کننده سرمایه اجتماعی میان دانش آموزان لحاظ شوند، افزایش ارزش توضیحی اندکی بالاتر از ۳۸ درصد در نمره زبان و ۲۹ درصد در نمره ریاضی

خواهد بود. این وضعیت نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی بین دانش آموزان و معلم و میان دانش آموزان، هر دو در افزایش فراگیری زبان و ریاضی دارای اهمیت بوده و سرمایه اجتماعی میان معلمان دست کم به اندازه سرمایه اجتماعی دانش آموز-معلم، مهم است.

نمودار(۱)- اثر سرمایه اجتماعی بر نمرات اکتسابی: نمونه کل



متغیرهای مهم در معادله ضریب برآورد شده، در نمودار(۱) معرفی شده‌اند. تنها متغیر مهمی که سرمایه اجتماعی بین معلمان و مدیر، والدین و یا دیگر معلمان را منعکس می‌کند، تبادل نظر با معلمان است. میانگین کلاسی بالاتر در نمرات زبان، با گفت و گو و مباحثه بیشتر معلمان پیوند دارد، چیزی که تصور می‌شود جایگزینی برای اعتماد بیشتر، احترام و احساس رابطه متقابل (یعنی سرمایه اجتماعی) بین معلمان است. از میان متغیرهایی که برای سنجش اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی بین معلم و دانش آموزان مورد استفاده بودند (جدول شماره ۱)، متغیری که احساس کلاس نسبت به معلم، دوست داشتن معلم، و انتظارات معلم از کلاس، قابلیت برآورد شده، را

اندازه می‌گیرد، از مهمترین مؤلفه‌ها در فراگیری دانش آموز دانسته می‌شود. افزایش یک انحراف معیار در دوست داشتن معلم، با کمی بیش از دو انحراف معیار در زبان و حدود سه انحراف معیار در ریاضی، میانگین کلاس را افزایش می‌دهد (یک انحراف معیار در نمره امتحانی برابر ۱۰ امتیاز است). یک افزایش انحراف معیار در قابلیت برآورد شده از سوی معلم، نمره ریاضی را از طریق یک سوم انحراف معیار افزایش می‌دهد. اعتقاد بر این است که این دو متغیر، نشان دهنده اعتماد، احترام و رابطه متقابل بین معلم و دانش‌آموزان هستند. مؤنث بودن معلم، جنسیت، یک سوم انحراف معیار به نمره زبان می‌افزاید، همان‌گونه که یک افزایش انحراف معیاری در ساعاتی که کلاس در هر هفته صرف گفت و گوی دانش‌آموزی می‌نماید، عمل می‌کند. ساعاتی که به بحث دانش‌آموزی اختصاص می‌یابد، ارزیابی ناظران از علاقه و توجه دانش‌آموز در طول درس، اشتیاق و تعداد پرسش‌های دانش‌آموزان در خلال درس، شمار پرسش‌ها، در معادله ریاضی اهمیت داشته و افزایش اندک نمره در هر افزایش انحراف معیار را نشان می‌دهد.

تحسین و تشویق از سوی معلم، (تحسین)، کسب نمرات پایین‌تر را به همراه داشته است. یک توضیح برای این نتیجه منفی می‌تواند این باشد که سرمایه اجتماعی با اعتماد و درستی تقویت می‌شود و با دورویی و تزویر کاهش می‌یابد (کوهن و پروساک، ۲۰۰۱: ۱۴). چنانچه تحسین معلم کوششی نابجا و بدون توجه به شایستگی [وتنها] برای تشویق کودکان صورت بگیرد، می‌تواند سطح اعتمادی را که سرمایه اجتماعی بر آن قرار گرفته، پایین آورد. با این حال ممکن است معلمی تشخیص دهد که کودکانی با فراگیری و دستاوردهای کمتر، نیاز به تشویق بیشتری دارند.

ضرایب امکان پیشرفت و ارتقاء، معادله ۳، جدول شماره ۳، در لگاریتم احتمال موفقیت (احتمال $P = P/(1-P)$)، نشان داده شده است، خواه کودک پایه چهارم را بگذرانند یا خیر، چرا که متغیر وابسته دو شقی است. هر چه معلم بیش از متوسط محبوب باشد، احتمال ارتقا بالاتر و چنانچه معلم زن باشد پایین‌تر است. دیگر متغیرهای باقی مانده که احتمال پیشرفت را افزایش می‌دهند، تمام متغیرهایی هستند که نشان‌دهنده سرمایه اجتماعی بین دانش‌آموزان می‌باشند:

درصد [دارای] دو والد (هم پدر و هم مادر) در خانه، میانگین کلاسی شاخص اقتصادی اجتماعی، چیدمان وسایل کلاس، چینش گروه بندی شده، و میزان زمانی که در کلاس صرف فعالیت گروهی می شود، (فعالیت در گروه).

این نتیجه حاکی از آن است که ایجاد اشتراک و همانندی و شبکه سازی میان کودکان می تواند در بالا بردن کودکانی با عملکردی در سطح پایین تا مرحله گذراندن و قبول شدن، نقش آفرین باشد.

۲-۳- نمونه های فرعی فقیر و غیر فقیر

به منظور پاسخ دادن به سؤال تحقیق در این مورد که آیا سرمایه اجتماعی به شکلی یکسان و برابر در مدارس فقیر و غیر فقیر تأثیر می گذارد یا این که آیا تفاوتی در چگونگی تأثیر گذاری سرمایه اجتماعی بر یادگیری و پیشرفت میان این دو محیط وجود دارد یا خیر، نمونه کل به مدارس مناطق فقیر و مدارس مناطق غیر فقیر تقسیم شد. در معادلات زبان نمونه های فرعی، متغیرهای سرمایه اجتماعی در مدارس غیر فقیر اهمیت بیشتری دارند و در مقایسه با ۵۶ درصد در نمونه فرعی فقیر، توضیح دهنده ۷۳,۴ درصد تفاوت بین مدارس هستند. اگر چه توزیع سرمایه اجتماعی برای معادلات ریاضی کم و بیش یکسان است، ۳۳ درصد ارزش توضیحی نمونه فرعی فقیر و ۳۶,۵ درصد به ارزش توضیحی نمونه فرعی غیر فقیر می افزاید. سرمایه اجتماعی بین معلم و بچه ها، به خصوص گرایش و طرز تلقی کودکان نسبت به مدرسه، دوست داشتن معلم و ارزیابی معلم از قابلیت و توانایی کلاس، در یادگیری افزایش یافته در نمونه فرعی فقیر سهم هستند؛ اما به لحاظ آماری، هیچ یک از متغیرهایی که سرمایه اجتماعی بین کودکان را اندازه گیری می کنند در هیچ یک از معادلات ریاضی و زبان مهم نیستند. ارزش سرمایه اجتماعی بین معلم و دانش آموز، بر اهمیت برخورداری از آموزش یافتگی صحیح، معلمان تأثیر گذار و کارآمد در مدارس سطح پایین، وضعیت اجتماعی اقتصادی در مجموعه های شهری جامعه نمونه گیری شده آمریکای لاتین، تأکید دارد.

برعکس، در نمونه فرعی غیر فقیر، متغیرهای بازتاب دهنده سرمایه اجتماعی میان کودکان، به خصوص در توضیح نمره زبان، غالب هستند؛ در واقع، متغیرهای سرمایه اجتماعی معلم - دانش آموز ۲۴,۲ درصد از کل تغییر در زبان را تبیین می کنند و متغیرهای سرمایه اجتماعی دانش آموز - دانش آموز، ۵۸,۵ درصد را توضیح می دهند. شاخص های مهم دانش آموز -

دانش آموز به ترتیب عبارتند بودند از: نسبت دانش آموزانی که هم پدر و هم مادر را در خانه دارند، چینه گروه بندی شده وسایل کلاس و میانگین کلاسی سطح اقتصادی اجتماعی خانواده. در مورد ریاضی، انتظار معلم از قابلیت و توانایی دانش آموزان، تعداد سؤال های پرسیده شده و درصد بودن با پدر و مادر هر دو، متغیرهای مهم هستند. به نظر می رسد سرمایه اجتماعی میان کودکان مدارس غیر فقیر، بر احتمال پیشرفت تأثیر می گذارد؛ میانگین کلاسی SES و نسبت خانواده های دو والدی نیز به لحاظ آماری دارای اهمیت هستند.

۴- اشارات راهبردی یافته های تجربی

در مجموع، ادله تجربی ارائه شده در این جا، نشان می دهد که در بستر و بافت مدارس ابتدایی چهار شهر آمریکای لاتین مشمول نمونه، سرمایه اجتماعی بین معلم و دانش آموزان، میان دانش آموزان و تا اندازه ای کمتر، میان معلمان در یک مدرسه، به شکل قابل توجهی در فراگیری ریاضی و زبان و احتمال ارتقا سهم هستند. زمانی که معلم توجه و اعتماد زیادی به دانش آموزان و قابلیت و توانایی آن ها دارد، دانش آموزان معلم را دوست داشته و به او احترام می گذارند و تعامل دانش آموزان در کلاس تشویق می شود، یادگیری تسهیل می گردد. همچنین جایی که معلمان ارتباط بیشتری با یکدیگر دارند، عقاید و اطلاعات را مطرح می سازند، به یکدیگر اعتماد می کنند، احترام می گذارند و یاری می رسانند، فراگیری افزایش خواهد یافت. در مدارس مناطق فقیر، روابط بین معلم و دانش آموزان اهمیتی خاص دارد، در حالی که در مناطق غیر فقیر، سرمایه اجتماعی بین کودکان از اهمیت بیشتری برخوردار است. کودکان در مدارس مناطق فقیر، از خانواده هایی با تحصیلات کمتر، تعداد کمتر کتاب در خانه، آموزش پیش دبستانی کمتر و به تبع آن سرمایه انسانی بسیار ناچیزی برای سهم شدن با یک دیگر، می آیند. نتیجه ای که با پژوهش دیگری موافق است حاکی از آن است که اثربخشی سرمایه اجتماعی با میزان سرمایه انسانی و دیگر سرمایه ها (اجتماعی، فرهنگی و...) در ارتباط است که در تصرف دیگر افراد حاضر در شبکه است (بورديو^۱، ۱۹۸۶؛ هوروات و دیگران^۲، ۲۰۰۳؛ والنزوئلا^۱، ۱۹۹۹

۱ - Bourdieu

۲ - Horvat et al.

).

اهمیت سرمایه اجتماعی بین کودکان در مناطق غیر فقیر نشان می‌دهد که صرف زمان از سوی معلم برای ایجاد فضایی از اشتراک و همانندی در کلاس، جایی که فنون و مهارت‌های یادگیری همکاری و تعامل کودک گسترش می‌یابند و تشویق می‌شوند، بسیار ارزشمند است. آموزش از طریق استفاده از گروه‌های دانش‌آموزی، سبب مشارکت فعالانه دانش‌آموزان و بهره‌گیری از آن در جهت ممکن ساختن یادگیری دانش‌آموزان از یک دیگر می‌شود. به گفته دوتسون^۲ (۲۰۰۲) از ۶۷ پژوهش انجام شده بر روی یادگیری جمعی و مشارکتی، ۶۱ درصد نشان دهنده پیشرفت و افزایش معنادار در یادگیری بوده‌اند. القای مفاهیم احترام، قابلیت اعتماد، صداقت و همدلی در روابط گروهی، به همراه مهارت‌های حل مسأله و پایان دادن به کشمکش‌ها، یادگیری، سپاسگذاری و تعارف، همچنین نشان دادن بدگمانی، تردید و خشم، همگی بخشی از گسترش سرمایه اجتماعی بین کودکان در یک کلاس به شمار می‌آیند.

اهمیت سرمایه اجتماعی کودک - معلم برای یادگیری در مدارس مناطق فقیر نشان می‌دهد که ایجاد فرصت‌های برابر با مدارس مناطق غیرفقیر نه تنها مستلزم تجهیزات و کلاس‌های برابر است، بلکه بهترین معلمان را برای جبران سرمایه اجتماعی و انسانی ناچیز کودکان و خانواده‌های آنان می‌طلبد. با این وصف، در آمریکای لاتین، همین‌طور در بسیاری از مناطق آموزشی ایالات متحده، معلمان کم تجربه جوان‌تر، مأموریت‌های آموزشی در مدارس مناطق فقیر را کمتر خوشایند می‌یابند. لازم است سیاست‌هایی اتخاذ شوند که به معلمان خوب برای انتخاب این مدارس اشتیاق و انگیزه بدهد، مدرسی که آنان را سزاوار عنایت بیشتر، برای مثال مزایای فوق‌العاده برای تدریس در مناطق سطح پایین اقتصادی اجتماعی، می‌سازد.

در خصوص هدایت مدرسه، یافته‌ها، اهمیت ایجاد فضایی از اعتماد و احترام دو سویه میان معلمان را، که در برقراری سرمایه اجتماعی بین معلمان امری اساسی است، مورد تأیید قرار می‌دهند. گسترش این فضای همکاری و تشریک مساعی، شبکه‌سازی و اعتماد، همان‌طور که نتایج تجربی نشان دادند، مستلزم سرمایه‌گذاری و هزینه زمان و تلاش است و در یادگیری

۱ - Valenzuela

۲ - Dotson

افزون‌تر بازده خواهد داشت.

زمانی که نمرات اکتسابی مدرسه به شدت اهمیت می‌یابند، بعضاً با مشوق‌های پولی، وسوسه‌ای در مدیریت مدرسه برای تلاش در جهت نیل به این اهداف از طریق فشار و اداره جدی‌تر و سخت‌تر، به وجود خواهد آمد؛ اما سلسله مراتب بالا-پایین رهبری مدرسه متمایل به تضعیف اعتماد بنیادی و قدرت‌گیری معلمان و کاستن و تحلیل بردن سرمایه اجتماعی، اگر نه تخریب آن، است. بر اساس این نتایج، چنین رویکردی ممکن است یادگیری کودکان را کاهش داده و نمرات امتحانی را پایین آورد. اعمال فشار بر معلمان برای دستیابی به نتیجه [قبولی] در نمرات ریاضی و خواندن، در بعضی مناطق معلمان را به فاصله گرفتن از اختصاص زمان برای مهارت‌های اجتماعی شخصیت‌ساز و پرداختن مداوم به تدریس و آموزش ریاضی و خواندن وا می‌دارد. جالب این که طبق یافته‌های این مطالعه، حداقل در مدارس شهری آمریکای لاتین، صرف زمان و تلاش برای ایجاد سرمایه اجتماعی در مدرسه، کلاس و محیط‌های آموزشی با بهبود نمرات امتحانی ریاضی و زبان توأم بوده است.

قدردانی

نویسنده با امتنان از مؤسسه فورد و تینکر^۱ به سبب تأمین بودجه این تحقیق، سپاسگزار است. من همچنین به دلیل پشتکار و دقت گروه‌های تحقیقاتی این چهار کشور در جمع آوری داده‌ها، مرهون آنان هستم. فهرست رهبران گروه در پاورقی شماره ۲ صفحه ۳ آمده است.

منابع

- Anderson, J. B. (2005), Improving Latin America's school quality: Which special interventions work?, *Comparative Education Review*, 49(2), 205-239.
- Bourdieu, P. (1986), *The forms of capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research of the sociology of education* (pp. 241-258). New York: Greenwood Press.
- Bryk, A. S., & Raudenbush, S. W. (1992), *Hierarchical linear models*. Newberry Park, CA: Sage Publications, Inc.
- Carbonaro, W. J. (1998), A little help from my friend's parents: Intergenerational closure and educational outcomes. *Sociology of*

Education, 71, 295–313.

- Cohen, D., & Prusak, L. (2001), *In good company: How social capital makes organizations work*, Boston: Harvard Business School Press.
- Coleman, J. S. (1988), Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95–120.
- Dotson, J. M. (2002), Cooperative learning structures can increase student achievement, *Kagan Online Magazine*, Kagan Publishing. [/http://www.kaganonline.com/Articles/index.html](http://www.kaganonline.com/Articles/index.html).
- Gibbs, J. (1995), *Tribes, a new way of learning and being together*, Sausalito, CA: Center Source Systems.
- Grootaert, C., & van Bastelaer, T. (2001), Understanding and measuring social capital: A synthesis of findings and recommendations from the social capital initiative, *Social Capital Initiative Working Paper*, No. 24. World Bank, April.
- Hargreaves, D. H. (2001), A capital theory of school effectiveness and improvement, *British Educational Research Journal*, 27(4), 487–503.
- Ho Sui-Chu, E., & Willms, J. D. (1996), Effects of parental involvement on eighth-grade achievement, *Sociology of Education*, 69, 126–141.
- Horvat, E. M., Weininger, E. B., & Largeau, A. (2003), From social ties to social capital: class differences in the relations between schools and parent networks, *American Educational Research Journal*, 40(2), 319–351.
- Kagan, S. (1989–1990), The structural approach to cooperative learning, *Educational Leadership*, 47(12–15).
- Putnam, R. D. (2000), *Bowling alone*, New York, NY: Simon & Schuster.
- UNESCO/ORELAC. (1994), *Medicion de la calidad de la educacion: Instrumentos*, Vol. II. Santiago, Chile: ORELAC.
- Valenzuela, A. (1999), *Subtractive schooling: US-Mexican youth and the politics of caring*, Albany, NY: State University of New York Press.